

*Ask som har fått vokse
fritt - Steinholmen i Frafjord.
Foto: Per Terje Haaland*

ASK

(*Fraxinus excelsior*)

Ask tilhører den gruppen trær som vi kaller edelløvtrær. Dette fordi treslaget krever god jord og varme somre. I Norge vokser asken naturlig opp til Trøndelagsfylkene, men er plantet nord til Troms. I store deler av Ryfylke kan vi finne ask i de nedre deler av rasmarker og i nærheten av bekker/elver/vannsig hvor jorda er næringsrik. I Frafjord finnes ask spredt i utmarka på de fleste gardene, men her er ikke hele felt med kydlestuer som på bildet. I den sørvendte lia på Håland er registrert minst 18 gamle asketre (kydlestuer - styvingstre). - Men det er ikke mange unge tre. Dyr på skogsbeite kan være en årsak, for askeskudd er ettertraktet av beitedyr. Derfor måtte ask som skulle styves/kydles holdes som klivskog, dvs. greinene ble skåret av så høyt over bakken at dyrene ikke kunne komme til de nye stammeskuddene.

Det er mye mystikk i norrøn gudelære knyttet til asken. Verdenstreet Yggdrasil var en stor ask med tre røtter: En hos æsene, en hos rimtussene og en i Nivlheim. I den sistnevnte finner vi ormen Nidhogg, som sammen med andre ormer gnager på roten og truer med å ødelegge treet. Men hos rimtussene er det en brønn, Mimesbrønnen, som inneholder visdom og kunnskap. Den roten som er hos æsene er også i kontakt med en brønn: Urdarbrønnen. Her holder æsene ting hver dag. Er det noe rart i at ask ofte er brukt som tuntre? Odin og brødrene hans, Vilje og Ve, skapte mannen og kvinnen av to stokker de fant på stranden, en av ask og en av alm: Ask og Embla. Derfor er det kanskje

ikke så rart at det har vært knyttet mye overtro til ask.

Ask tilhører de plantene som har parvis motsatte grener og blad. Bladene er ulikefannede og lysegrønne og faller av i hopetall etter den første frostnatten. De svarte knoppene gjør at ask lett kan kjennes igjen om vinteren. I utgangspunktet er ask flerbo, dvs. at det på samme tre og blomst finnes både hann- og hunnblomster. Noen ganger kan det i et tre bare være hannblomster og da blir det ingen frukter. Frukten sitter for øvrig på utover vinteren og faller først ned på marken tidlig på våren. Spirer gjør de ofte året etter og spireevnen er god. Asketrær kan bli over 30 m høye og det har vært rapportert alder på over 250 år. Problemet med stor høyde er gjerne at trærne velter i storm eller knekker. Dessuten ble ofte asken styvet eller kyddet for å høste greiner og lauv til dyrefôr. Dermed ble treet holdt nede i høyde, og når i tillegg stammen ofte ble hul pga. tilbakeskjæringen, er det ikke lett å måle alder.

Mens almebark har vært brukt til menneskemat, har ikke ask vært brukt på samme måte. Her har det bare vært svært unge askefrukter som har blitt brukt, og da syltet i eddik. Til gjengjeld har ask blitt brukt medisinsk. Askemittel er en tjære destillert ut av askeved; denne ble brukt utvortes ved benbrudd eller ormebitt og innvortes mot magesyke. Barken inneholder mye garvesyre, og ble brukt mot blødninger. Uttrekk av askelaug og kvister har vært brukt som avførende og urindrivende middel. På slutten av 70-tallet gikk bruk av askeavkok som en farsott over landet, og askeved kunne kjøpes og ble kjøpt i dyre dommer. Det ble sagt at avkoket var virksomt mot alt, men etter ett par år var det slutt, virkningene uteble.

Askevirket er sterkt, og ble tidligere mye brukt til både ski og skaftemner. Nå brukes mye importert hardvedvirke til dette. Ask har en ulempe: Blir veden fuktig og ikke får tørke skikkelig, råtner den lett. Det fikk min far merke; han hadde fått laget en lang og fin askestige som en nabo fikk låne. Den ble liggende på marken ett par års tid etter bruk, og kunne bare kastes etterpå. I dag blir askevirke mye brukt til møbler, innvendige veggpaneler og gulyplank.

Olav Balle

På hele Vestlandet - også i Ryfylke - finnes det mange steder store styvingsfelt med ask. Foto: Oscar Puschman.

*En kommende kydlestu i Hålandslia.. Den lyse barken er karakteristisk for ask. Dette unge asketreet er ca. 25 år og har blitt kjølt (kydla styva) tre ganger. Det er viktig at veksten skjer bredden og ikke i høyden.
Foto: Per Terje Haaland*

*Denne gamle askestubben er kanskje 200 år gammel. Den ble sist styva i 1993, den forrige styvinga skjedde i 1930 .Til tross for alderdommen kom den opp med flere skudd. Likevel må vi regne med at dette gamle asketreet ikke har så mange år igjen.
Foto: Per Terje Haaland*